

теоретических проблемах и тем самым пробудит интерес к более глубокому исследованию языковых явлений, еще недостаточно исследованных в современном языкознании.

Так, в ходе занятий осуществляется связь с фонетикой (фонационные паралингвистические средства; длительность речи, ее артикуляционная четкость; ударение; интонация как средство формирования высказывания и выявления его смысла, изучение просодических особенностей речи субъекта и т.д.), лексикой (понятие коннотации, лексические экспрессивные средства, плеоназм и т.д.), морфологией (категория императивности и ее реализация в языке), синтаксисом (эллиптические конструкции, парцелляция как средства речевой экспрессии; актуальное членение предложения / синтаксическое членение предложения / членение текста и т.д.). Активизация и совершенствование речевой деятельности, осуществленные в процессе лингвистической подготовки студентов-филологов, во многом определяют успешность процесса обучения.

Исследования по проблемам речевой коммуникации не являются исключительно лингвистическими, они проводятся в связи с философией, культурологией, социологией. Особенно очевидна связь коммуникативных дисциплин с психологией, психолингвистикой: в процессе подачи материала необходимо рассмотреть механизм выбора и организации слов в процессе порождения речи, проблемы соотношения речи и мышления, дать представление об афазии и неафазических видах речевых расстройств. Все это подчеркивает междисциплинарную парадигму теории коммуникации.

Заключение. По мнению Д. Карнеги, успешное продвижение по служебной лестнице на 80% зависит от умения общаться с людьми и лишь на 20% – от профессионализма. Вот почему для успешной реализации профессиональных функций в любой сфере деятельности необходимо *знать* не только что сказать, но и как, где и когда сказать.

Коммуникативные учебные дисциплины знакомят студентов с положениями теории речевой деятельности, позволяют выработать умение ориентироваться в различных речевых ситуациях, грамотно структурировать коммуникативную деятельность в различных сферах, придают уверенности в процессе повседневного общения, вырабатывают готовность применять приобретенные в ходе изучения материала знания при решении конкретных теоретических и прикладных задач в сфере своей профессиональной деятельности.

1. Викулова, Л.Г. Основы теории коммуникации : практикум / Л.Г. Викулова, А.И. Шарунов. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: Восток – Запад, 2008. – 316 с.

2. Клоев, Е.В. Речевая коммуникация / Е.В. Клоев. – М., 1998. – 224 с.

3. Теория и практика коммуникации : учебно-методический комплекс по учебной дисциплине для специальности 1-2 80 11 Языкознание / сост.: Е. Н. Горегляд ; Учреждение образования "Витебский государственный университет имени П. М. Машерова", Фак. гуманитаристики и языковых коммуникаций, Каф. языкознания. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2022. – 84, [1] с. – Режим доступа : <https://rep.vsu.by/handle/123456789/36210> – Дата доступа : 31.01.2024

ІХТЯЯЛАГІЧНЫЯ НАМІНАЦЫІ АЎСЯНКІ І БЫСТРАНКІ Ў ГАВОРКАХ ПАЎНОЧНА-ЎСХОДНЯГА ДЫЯЛЕКТУ

*Т.А. Грачыха
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Даследаванне дыялектных адрозненняў лексікі розных тэматычных і семантычных груп з'яўляецца актуальнай задачай беларускай лінгвістыкі, у тым ліку і дыялекталогіі. На тэрыторыі Беларусі бытуюць разнастайныя народныя найменні для абазначэння рыб, якія ўяўляюць сабой самастойную лексіка-семантычную групу ў складзе заалагічнай тэрмінасістэмы. Сярод народнай наменклатуры рыб пашыраны раўназначныя эквіваленты ў адносінах да адпаведных навуковых номенаў. Яны дазваляюць выявіць разнастайнасць, самабытнасць і багацце беларускіх народных

гаворак, у тым ліку і гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту. Мэта дадзенага даследавання – вызначыць лексічныя супрацьстаўленыя адрозненні намінацый такіх прадстаўнікоў іхтыяфаўны, як аўсянка і быстранка, у гаворках паўночна-ўсходняга дыялекту.

Матэрыял і метады. Крыніцай для даследавання паслужылі іхтыялагічныя номены паводле энцыклапедычных даведнікаў, тэрміналагічных і дыялектных слоўнікаў, а таксама фактычны палявы матэрыял, сабраны ў населеных пунктах Віцебскай вобласці, на аснове якіх быў праведзены моўны аналіз найменняў рыб. Метады даследавання – апісальны і параўнальна-супастаўляльны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Тэрыторыя Віцебшчыны ўваходзіць у склад такога гісторыка-этнаграфічнага рэгіёна, як Беларускае Паазер’е. Народныя гаворкі дадзенай тэрыторыі адносяцца да гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту, які мае свае моўныя адметнасці ў адносінах да іншых гаворак Беларусі. Дыялектнымі супрацьстаўленымі адрозненнямі з’яўляюцца ўласналексічныя, лексіка-фанематычныя, лексіка-словаўтваральныя, лексіка-семантычныя.

Такія прадстаўнікі іхтыяфаўны, як аўсянка і быстранка, адносяцца да сям’і Карпавых і ўяўляюць сабой невялікія рухавыя рыбка з бліскучай лускай, якія трымаюцца табункамі ў верхніх пластах вады [6; с. 68]. У навуковай іхтыянаменклатуры намінацыя *аўсянка* выяўляе ўласналексічныя адрозненні і прадстаўлена дублетамі *аўсянка* – *вярхоўка* (рус. *верховка*, *Leucaspius dilatatus*) [15; с. 173]. У гаворках паўночна-ўсходняга дыялекту таксама бытуюць дадзеныя навуковыя намінацыі: *аўсянка* (Докшыцкі раён) – *верхоўка* (Віцебскі раён) [2; с. 9], [11; с. 224]. Акрамя іх адзначаны дыялектны дублет *маляўка* (Ашмянскі раён) [2; с. 9], [11; с. 224]. У іншых гаворках Беларусі дыялектолагамі і іхтыёлагамі таксама засведчаны ўказаныя вышэй эквіваленты: *вярхоўка*, *аўсянка*, *маляўка* [6; с. 68], [5; с. 214], [13; с. 179]. Аднак на тэрыторыі нашай краіны бытуюць і іншыя ўласналексічныя і лексіка-словаўтваральныя адпаведнікі: *сіняўка*, *молька* [6; с. 68], [7; с. 123]. Аўсянка – адна з самых дробных рыб у беларускай іхтыяфаўне, выкарыстоўваецца як прынада, таму для беларусіх гаворак характэрна неадрозненне яе ад іншых дробных рыб, напрыклад, такіх, як верхаводка (укляя) і быстранка [6; с. 68], [2; с. 10]. На гэта ўказваюць такія намінацыі ў адносінах да аўсянкі, як *уклейка*, *верхаводка*, *сіляўка*, характэрныя для верхаводкі (укляі) [6; с. 68], [2; с. 10]. Найменне *сіняўка* засведчана ў адпаведнасці для аўсянкі (вярхоўкі), для верхаводкі (укляі) і для быстранкі [6; с. 68], [2; с. 10], [12]. Найменні дадзенага віду патрабуюць шырокага вывучэння ва ўсіх беларускіх гаворках. Гэта неабходна для вырашэння праблемы дублетнасці ў навуковай наменклатуры. Некаторыя даследчыкі прапануюць у якасці навуковага номена прыняць толькі назву *аўсянка* [1; с. 7], якая з’яўляецца метафарычным утварэннем на аснове знешняга падабенства з аўсом на паверхні вады [7; с. 123].

Такі від іхтыяфаўны, як быстранка (рус. *быстрянка*, *Alburnoides bipunctatus*) [15; с. 365] прадстаўлены ў гаворках паўночна-ўсходняга дыялекту большай разнастайнасцю ўласна-лексічных адрозненняў: *быстранка* (Віцебскі, Бешанковіцкі, Глыбоцкі раёны) [2; с. 9], [11; с. 224] – *пісар* (Віцебскі, Бешанковіцкі, Талачынскі, Полацкі, Мёрскі раёны) [2; с. 9] – *сіняўка* (Сенненскі, Бешанковіцкі, Дубровенскі, Глыбоцкі, Мёрскі, Браслаўскі раёны) [2; с. 9], [10; с. 256] – *стракатка* (Докшыцкі раён) [10; с. 281] – *ушвейка* [11; с. 224], [4; с. 67], [6; с. 68]. У Віцебскім раёне адзначана лексіка-словаўтваральнае адрозненне – *быстроўка* [2; с. 9]. У іншых беларускіх гаворках сустракаюцца наступныя лексічныя адпаведнікі: *быстранка*, *сіняўка*, *стракатка*, *ушвейка*, *пеструшка* [6; с. 68], [15; с.365], [9; с.63], [5; с. 248]; *цыгір*, *верхаводка*, *ушвайка*, *ушвійка*, *быстрак* [14; с. 99, 104]. Паводле матэрыялаў нашага апытвання намінацыя *пісар* адзначана ў Іванаўскім і Старадарожскім раёнах,

засведчаны дублет *быстраног* у Воранаўскім раёне. Лексіка-словаўтваральныя дыялектныя адрозненні *пісарка*, *бистрянкa* выяўлены ва ўкраінскіх палескіх гаворках у адносінах да такога прадстаўніка рыб, як гусцяра [3; с. 8].

Рыба жыве ў рэках з хуткім цячэннем, збіраецца на паверхні вады табункамі, пры небяспецы імгненна расплываецца, адсюль запазычаная з рускай мовы назва *быстранка* і яе дыялектныя адрозненні, параўн. рус. *бистрянкa* [8; с. 3]. З яе хуткасцю (рус. *быстрота*, укр. *швидкість*) звязана намінацыя *ўшвейка*, з колеравымі адценнямі – *сіняўка*, *стракатка*, *пеструшка*. Метафарычнымі ўтварэннямі з’яўляюцца найменні *пісар* і *цыгір*. Для гаворак Паазер’я характэрны дублеты *быстранка*, *сіняўка* і *пісар*.

Заклучэнне. Як бачым, багатыя фанетычныя, словаўтваральныя, лексічныя і семантычныя асаблівасці беларускіх народных гаворак, узаемаўплыў моў і гаворак паміж сабой прыводзяць да распаўсюджання дыялектных супрацьстаўленых адрозненняў для абазначэння такіх відаў рыб, як аўсянка і быстранка. У гаворках паўночна-ўсходняга дыялекту пашыраны як навуковыя номены *аўсянка*, *вяхоўка*, *быстранка*, так і дыялектныя эквіваленты *маляўка* ‘аўсянка’, *сіняўка*, *стракатка*, *ушвейка* ‘быстранка’. Дадзеныя намінацыі выяўляюць як агульныя для беларускай дыялектнай мовы, так і адметныя асаблівасці гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту.

1. Анаціраваны спіс хрыбетных жывёл Беларусі: метадычныя рэкамендацыі / Мін. дзярж. пед. ін-т імя М. Горкага. – Мінск, 1993. – 42 с.
2. Грачыха, Т.А. Дыялектны тэматычны слоўнік іхтыя- і герпетафаўны Беларускага Паазер’я / Т.А. Грачыха. – Віцебск: Выд-ва УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2006. – 31 с.
3. Дейниченко, Н.П. Зоологическая лексика в восточно-полесском говоре украинского языка: автореф. ... дис. канд. филол. наук: 10.02.02 / Н.П. Дейниченко; Киев. гос. пед. ин-т. – Киев, 1985. – 22 с.
4. Жуков, П.И. Определитель рыб Белорусской ССР. (Справочник для практ. работников) / П.И. Жуков. – Минск: Изд-во Акад. наук БССР, 1960. – 123 с.
5. Жуков, П.И. Рыбы Белоруссии / П.И. Жуков. – Минск: Наука и техника, 1965. – 415 с.
6. Жывёльны свет: Тэматычны слоўнік / склад. В.Д. Астрэйка [і інш.]; рэд. Л.П. Кунцэвіч, А.А. Крывіцкі. – Мінск, 1999. – 239 с.
7. Лексічныя ландшафты Беларусі: Жывёльны свет / навук. рэд. Ф.Д. Клімчук, І.Я. Яшкін. – Мінск: Навука і тэхніка, 1995. – 252 с.
8. Радкевич, В.А. Биологическая терминология и номенклатура: Словарь русско-белорусский-латинский, белорусско-русский / В.А. Радкевич, Л.М. Вардомацкий, А.А. Лешко; лингв. ред. Н.В. Бирилло. – Минск., 1993. – 479 с.
9. Рыбы: Попул. энцикл. справ. / Беларус. Сов. Энцикл., Ин-т зоологии АН БССР; под ред. П.И. Жукова. – М.: БелСЭ, 1989. – 311 с.
10. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / склад.: Г.К. Семянькова, Т.А. Грачыха, А.С. Дзядова [і інш.]; пад рэд. А.С. Дзядовой. – Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. – Ч. 2. – 358 с. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/14042> (дата звароту: 23.01.2024).
11. Сапуновъ, А. Рька Западная Двина (историко-географический обзор) / А. Сапуновъ. – Витебскъ: Типо-Литогр. Г.А. Малкина, 1893. – 512 с.
12. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. / Ю.Ф. Мацкевіч (рэд.) [і інш.] – Мінск: Навука і тэхніка, 1984. – Т.4. – 616 с.
13. Усачёва В.В. Материалы для словаря славянских названий рыб (семейство Cyprinidae) // Этимология. 1973. – М.: Наука, 1975. – С.65 – 94.
14. Усачёва В.В. Материалы для словаря славянских названий рыб (семейство Cyprinidae) // Этимология. 1976. – М.: Наука, 1978. – С.76 – 90.
15. Энциклопедия природы Беларусі: у 5 т. / гал. рэд. І.П. Шамякін. – Мінск: БелСЭ, 1983. – Т. 1. – 575 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВОГО ПРОФИЛЯ

Л.Д. Грушова
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Современное общество нуждается в компетентных специалистах, присущих данной культуре. Практически владеющих иностранным языком и умеющих осуществлять речевое общение, в реальных ситуациях в соответствии с нормами речевого этикета и нормами поведения, принятыми в данном сообществе. Поэтому в процессе обучения иностранному возникает необходимость изучения не только языку, но и всего комплекса коммуникативных реалий, присущих данной культуре.